

Η ψαλμωδία των λεγομένων εγκωμίων στον όρθρο του Μ. Σαββάτου (π. Βασίλειος Σπηλιόπουλος)

Date : Απριλίου 18, 2014

Εγκωμίων εγκώμιον

Έχουμε ήδη κάνει αναφορά, σε [προγενέστερο](#)
άρθρο, σε λειτουργικά λάθη και λειτουργικές καινοτομίες κατά την Μ.
Εβδομάδα που αλλοιώνουν το γνήσιο λειτουργικό και εν γένει ορθόδοξο
φρόνημα. Ένα από τα στοιχεία της Μ. Εβδομάδος όπου **το τυπικό παραβιάζεται,**
ενίοτε δε βάνουσα,
με αποτέλεσμα να χάνεται η ιεροπρέπεια της Ιεράς Ακολουθίας, η οποία
ολισθαίνει και τείνει να μετατραπεί σε κοσμική σύναξη, είναι **ο Όρθρος του Μ.**
Σαββάτου που τελείται συνήθως στις ενορίες το εσπέρας της Μ. Παρασκευής. Η
σοβαρότερη παρατυπία έγκειται και αφορά **στην ψαλμωδία των λεγομένων**
εγκωμίων.

Η παλαιά και ορθή τάξη έχει σχεδόν ολοκληρωτικά λησμονηθεί,
αν και εσχάτως υπάρχουν αισιόδοξα και παρήγορα σημάδια επιστροφής ακόμη
και σε ενοριακούς ναούς, με αποτέλεσμα το σημείο αυτό της Ακολουθίας να
έχει υπερτιμηθεί, να έχει παραγκωνήσει τα υπόλοιπα θεόπνευστα άσματα
και αναγνώσματα και να θεωρείται ως η ουσία και το «είναι» της Μ.
Παρασκευής.

Πρώτη παρατυπία είναι η θέση των εγκωμίων. Η ορθή θέση των εγκωμίων είναι η
αρχή του όρθρου. Αμέσως μετά το **Θεός Κύριος** και τα απολυτικά ψάλλεται, όπως
άλλωστε κάθε Σάββατο, ο **Ανώμος** (17^ο κάθισμα- 118^{ος} ψαλμός) **και σε κάθε στίχο**
του Ανώμου παρεμβάλλεται ένα από τα τροπάρια των εγκωμίων. Άλλωστε
ο ποιητής των εγκωμίων συνέταξε τόσα εγκώμια όσα και οι στίχοι του Ανώμου.
Συνηθίζεται,
όμως, σήμερα να ψάλλονται τα εγκώμια μετά από την ενάτη ωδή των
κανόνων,
προς το τέλος του όρθρου, και λίγο μόνο πριν την έξοδο και λιτάνευση
του Επιταφίου. Αυτό προφανώς συμβαίνει για να έχει προσέλθει το μεγαλύτερο
μέρος του κόσμου.

Η μετάθεση, λοιπόν, αυτή από μόνη της ωθεί τα πράγματα **ώστε να θεωρηθούν τα**

εγκώμια, κακώς κάκιστα, ως το κύριο μέρος της Ακολουθίας αλλά και να παραγκωνίζονται άλλα μέρη πολύ πιο σημαντικά και ουσιώδη. **Γιατί ο κόσμος να ακούσει τα εγκώμια και όχι τον κανόνα που, σύμφωνα με τον Άγιο Νικόδημο τον Αγιορείτη, είναι το πιο διδακτικό μέρος του όρθρου;**

Φρονούμε μάλιστα ότι η υπερτίμηση αυτή του μέρους αυτού της ακολουθίας, συνοδευόμενη από τον **στείρο συναισθηματισμό που καλλιεργείται τις ημέρες αυτές κατά μίμηση των παπικών, οφείλεται εν πολλοίς στο γεγονός ότι τα εγκώμια θεωρήθηκαν θρήνος και μοιρολόι για τον εκουσίως παθόντα Κύριο**. Ευνόητο τυγχάνει ότι κάτι τέτοιο και δεν συνάδει με τον πανηγυρικό **χαρακτήρα του Μ. Σαββάτου**, οπότε ψάλλεται **θεός κύριος** και όχι **αλληλούια**, μεγάλη δοξολογία και αναστάσιμα ευλογητάρια, και πάσχει από διδακτικής και δογματικής επόψεως αφού **μεταβάλλει την εις Άδου Κάθοδο και το εκεί κήρυγμα του Κυρίου σε γεγονός όχι σωτηριολογικό αλλά θλιβερό**. Στην πραγματικότητα **πρόκειται**

για τον δυτικό συναισθηματισμό που αδυνατεί να ξεπεράσει τη Μ. Παρασκευή, την οποία θεωρεί κορωνίδα των εορτών, και να φτάσει στο Πάσχα.

Ατυχώς παραθεωρείται το γεγονός της Αναστάσεως και υπερτονίζεται η Θυσία του Κυρίου η οποία όμως χωρίς την Ανάσταση, κατά τον Παύλο, μεταβάλλει το κήρυγμα σε κενό ρήμα και ματαιότητα. Μιλούμε, στην πραγματικότητα, για την νοοτροπία του αποστόλου Πέτρου, ο οποίος προσπαθούσε, από υπερβάλοντα ζήλο και αγάπη για τον Χριστό, να ματαιώσει το εκούσιο Πάθος. Νοοτροπία φυσικά που καταδικάζει η Εκκλησία μας αφού ο ίδιος ο Κύριος κατεδίκασε λέγοντας „Υπαγε πίσω μου, Σατανά Ότι ού φρονείς τα του Θεού, αλλά τα των ανθρώπων” (Μαρκ. η´, 33).

Ας δούμε τι λέει ο **π. Δοσίθεος**, ηγούμενος της μονής Τατάρνης, στον υπομνηματισμό του στο **τυπικό του Αγίου Σάββα** που εξέδωσε η παραπάνω Ιερά Μονή:

«Εγκώμιον=ὕμνος ἢ λόγος πανηγυρικός καί ἐπαινετικός ἐν κώμοις ἤγουν ἐν πανηγύρει, ἐν πομπῇ μετὰ

συνοδείας. Τά πρὸς εὐφημίαν καί ἔπαινον ἀδόμενα ἐγκώμια μετεβλήθησαν ἐνταῦθα εἰς ἐπιτάφιον θρήνον, καίτοι τά τυπικά οὐδόλως ὀμιλοῦσι περὶ θρήνου. Εἰσὶ δέ τά ἐγκώμια μετρίας ποιητικῆς ἀξίας μόλις μετὰ τὸν ΙΒ΄ αἰῶνα ἀναφερόμενα. Διὸ καί αἱ σλαυικαὶ Ἐκκλησίαι, αἱ ἐνωρίτερον λαβοῦσαι τὰς λειτουργικὰς δέλτους, ἀγνοοῦσι ταῦτα. Ποιητικῶς καί θεολογικῶς εἰσὶν ὑποδεέστερα τῆς λοιπῆς ἱεραῆς ἀκολουθίας, ὄντα δέ καί τινα παράχորδα καί ἄρρυθμα. Ὁ ἀνώνυμος ποιητὴς ἀγωνιᾷ ἵνα κατασκευάσῃ ἐγκώμια κατὰ ἀριθμὸν τῶν στίχων τοῦ Ἀμώμου (185, ἐάν δέν ἀπατῶμαι) διὸ

καί δέν ἐπιτυγχάνετε πάντοτε τό ποθούμενον. Ἐμπεριέχουσι θρήνους καί οἰμωγάς, καταξέσεις παρειῶν καί ἀπομαδαρώσεις, σχετλιασμούς καί ἀράς, ξένα πάντα πρός το θεολογικόν βάθος τοῦ ἐπακολουθῦντος θεσπεσίου κανόνος. Ὅμως ἐπειδή ἔχουσιν ἀπλότητα σκέψεων καί πλοῦτον συναισθηματικόν, εἰσί λίαν προσφιλή παρά τῷ εὐσεβοῦντι λαῷ». (σελ. 412-13 υποσημείωση 5). Καί

βέβαια οὔτε εμεῖς οὔτε ο π. Δοσίθεος υποστηρίζουμε την ἀπάλειψη των εγκωμίων ἀλλά τα λόγια του π. Δοσιθέου εκφράζουν την πίστη, την θεολογία της Εκκλησίας σχετικῶς με τα γεγονότα του εκουσίου Πάθους και της Ταφῆς του Κυρίου. Εκείνο που προτείνουμε εἶναι η επιστροφή στο ὀρθό φρόνημα και συνεπῶς η μετρίαση της σημασίας που ἔχει αποδοθεῖ στα εγκώμια με ταυτόχρονο τουρισμό ἄλλων μερῶν της ακολουθίας ὅπως ο κανόνας ἢ ἀκόμα, ευχῆς ἔργον θα ἦταν, των υπέροχων Πατερικῶν αναγνώσεων.

Για τη θέση δε των εγκωμίων και την μετάθεσή τους στο τέλος λέει αριστουργηματικά ο ἅγιος ηγούμενος: «...**Τοῦτο ὅμως κατακρήμνησις ἐστίν. Ἀπό τοῦ ὕψους τοῦ κανόνος εἰς τό βάθος τῶν ἐγκωμίων**» (σελ.423 υποσημείωση 14).

Ἔνα

δεύτερο λάθος, μια ἐπόμενη παρατυπία, ἀπόρροια ἀσφαλῶς της πρώτης, εἶναι ὅτι στους ἐνοριακοῦς Ναοῦς γίνεται προσπάθεια ὥστε τα εγκώμια να

τα ψάλλει ὅλος ο λαός μαζί. Δε θα αναφερθούμε στο θέμα της **συμφαλμωδίας** γενικῶς το οποίο ἔχουν ἐξαντλήσει οἱ ἅγιοι Πατέρες και οἱ Κανόνες της Εκκλησίας μας που ἀπαιτοῦν στην ἐκκλησία να ψάλλουν μόνον οἱ κανονικοί, μάλιστα κανονικῶς χειροτονημένοι, ψάλτες και ἀπό «διφθέρας» ἀπό μουσικό δηλαδή κείμενο. Θα διατυπώσουμε ὅμως την θέση ὅτι η προσπάθεια αὐτή, τις ἡμέρες μάλιστα κατὰ τις οποίες οἱ πλείστοι για ἐθιμοτυπικούς και πολιτιστικούς λόγους θυμούνται να περάσουν το κατώφλι του Ναοῦ, δὲν ὠφελεῖ κανένα. Η προσπάθεια αὐτή γίνεται **εἰς βάρος του τυπικοῦ, και ἄρα της Θεολογίας**

ὅπως εἶπαμε παραπάνω, ἀφού μεταθέτουμε την θέση των εγκωμίων για να προλάβει ο κόσμος. Γίνεται εἰς βάρος της ποιμαντικής ἀφού ἄνθρωποι που δὲν ἔχουν καμία ἐκκλησιαστική παιδεία ξαφνικά γίνονται ψάλτες και το καυχῶνται μάλιστα. Ἀντί να μεταδώσουμε στους ἀνθρώπους αὐτούς, που θα ξαναδούμε την ἐπόμενη Μ. Εβδομάδα, το ταπεινό φρόνημα της ὀρθοδόξου παραδόσεως τους βαπτίζουμε αὐτομάτως διδασκάλους, κήρυκες και μελωδούς. Ἀντί να κάνουμε μια ἐλάχιστη προσπάθεια να τους βοηθήσουμε να ἀντιληφθῶν την ἀρρώστιά τους, του δίνουμε ἄλλοθι και ευκαιρία να θεωρήσουν εαυτούς ὄχι μόνον πιστοῦς και ἐνεργά μέλη του ἐκκλησιαστικοῦ Σώματος ἀλλά και ἀνθρώπους με ἐκκλησιαστικό διακόνημα. Και πέρα ἀπό

όλα αυτά η στάση και η προσπάθεια αυτή οδηγεί στο τρίτο λάθος που είναι η **ψαλμώδηση των εγκωμίων και η κατακρεούργηση της εκκλησιαστικής μας μουσικής.**

Τρίτο λάθος,

λοιπόν είναι το μέλος με το οποίο αποδίδονται οι συγκεκριμένου ύμνοι. Πέρα από την χάβρα που δημιουργείται αφού οι περισσότεροι δεν γνωρίζουν το μέλος των ύμνων, πολλοί είναι παράφωνοι, απουσιάζει ο στοιχειώδης συντονισμός και η πλειοψηφία αδυνατεί ακόμα και να αναγνώσει την γλώσσα των ύμνων, υφίσταται τρομερό πρόβλημα, ακόμη κι αν ψάλλον μόνον οι ψάλτες, με την ψαλμωδία ιδιαιτέρως της τρίτης στάσεως των εγκωμίων. **Το παραδοσιακό, βυζαντινό μέλος του τρίτου ήχου έχει σχεδόν πανταχού αντικατασταθεί με κανταδίστικο μέλος γεμάτο συναισθηματισμό και θηλυπρέπεια. Η ιεροπρέπεια χάνεται και νομίζει κανείς ότι βρίσκεται σε κάποιο παράθυρο των Ιονίων Νήσων και τραγουδάει περιμένοντας την καλή**

του να προβάλλει στο παραθύρι. Η θεολογία πάει περίπατο και οι οδυρμοί, για τους οποίους έκανε λόγο ο π. Δοσίθεος, αποκτούν και το κατάλληλο μέλος. Το σοβαρό, ρεαλιστικό, θεολογικό, ιεροπρεπές μέλος των αγίων μας δίνει τη θέση του στο μέλος του Γαϊτάνου και αντίστοιχα τα βιώματα των αγίων τη θέση τους στα βιώματα του τραγουδιστού. Ας προσπαθήσουν οι ιερείς και οι ψάλτες να μάθουν τον σωστό τρόπο ψαλμωδίας για να μην γελοιοποιείται η στιγμή και να μην μεταβάλλεται ο Ναός σε αίθουσα συναυλίας.

Ένα τέταρτο λάθος, λάθος που έχει εμποτίσει τη λειτουργική ζωή όχι μόνο της Μ. Εβδομάδος αλλά του όλου ενιαυτού, είναι η περικοπή. Σε κάθε Μητρόπολη, σε κάθε ενορία, κάθε δεσπότης και παπάς, αλλά και κάθε εκδότης, τυπώνει, για να επιτευχθεί ο παραπάνω σκοπός της συμψαλμωδίας, ή της χάβρας επί το ορθότερο, φυλλάδια με μερικά από τα εγκώμια. **Τα εγκώμια από 185 γίνονται ξαφνικά σαράντα ή πενήντα και τα υπόλοιπα, μαζί με πολλά άλλα μέρη των ακολουθιών, περνούν στην λήθη της ιστορίας.** Η λογική ότι είμαι ο άρχων της ακολουθίας και αυτός που κρίνει τι θα ειπωθεί, πώς θα ειπωθεί και πότε θα ειπωθεί εδραιώνεται και με αυτήν την ευκαιρία. Με μεγάλη ευκολία ο δεσπότης ή ο παπάς κάθεται στο γραφείο του και αποφασίζει τι χρειάζεται και τι δεν χρειάζεται, τι προτιμά και τι δεν τον αναπαύει. Μόνο κριτήριο το προσωπικό του βίωμα. Νοοτροπία καταστροφική για την λειτουργική μας ζωή αλλά και γενικώς για την εκκλησιαστική μας πορεία.

Ένα

πέμπτο λάθος, στο οποίο ακροθιγώς μόνον αναφερθήκαμε, είναι ότι ψάλλουμε μεν τα εγκώμια, έστω και κουτσουρεμένα, παραλείπουμε όμως τους

στίχους του Αμώμου επί των οποίων συντάχθηκαν. Ο Άμωμος, που αναγιγνώσκεται με ελάχιστες εξαιρέσεις καθημερινά όλο τον χρόνο είτε στο μεσονυκτικό είτε στον όρθρο ως κάθισμα (Σάββατο και Κυριακή) είναι ένας από τους θεολογικότερους και πιο ωφέλιμους ψαλμούς οπότε καλώς υποστηρίζει ο π. Δοσίθεος «κρείτον έστι καταλείψαι τα εγκώμια ή τόν Άμωμον**» (σελ 143).**

Εν κατακλείδι τα λεγόμενα εγκώμια έχουν επικρατήσει και τα περιλαμβάνουν και όλα τα τυπικά οπότε **ορθώς**

λέγονται αλλά ας κάνουμε μία προσπάθεια να λέγονται με τρόπο και διάθεση που θα ωφελεί και δεν θα ξεθεμελιώνει την όλη θεολογία. Ας γίνει κατανοητό ότι δεν είναι το αρτιότερο ποιητικό και θεολογικό δημιούργημα της λειτουργικής μας ζωής και ας βρουν την πραγματική τους αξία μέσα σε αυτήν **χωρίς υπερτιμήσεις και υπερβολές.** Ας ψάλλονται ταπεινά, λιτά όμορφα από τους ιερείς και τους ψάλτες, όπως ορίζει το τυπικό, με τους στίχους του Αμώμου που είναι έγκλημα να απαλείφουμε και σε μέλος ιεροπρεπές και σοβαρό **που δεν θα μεταβάλει την χαρμολύπη της ακολουθίας σε ηπειρώτικο μοιρολόι ή σε συναυλία και χάβρα.** Μόνο με τον τρόπο αυτό οι πιστοί που θα προσέλθουν θα πάρουν μαζί τους κάτι λίγο από το γνήσιο λειτουργικό φρόνημα και ίσως κάτι να τους αγγίξει **πραγματικά και όχι συναισθηματικά και επιφανειακά.**

(Πηγή: egolpion.com)